

Відзначимо, що наявність у оригінальному тексті такого релевантного для поезії тропа як метафора з семантикою й номінацією кохання відкриває перед перекладачем великі творчі можливості.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: «Советская энциклопедия», 1966. 570 с.
2. Словник української мови за ред. І.К. Білодіда. [http://http://sum.in.ua/](http://sum.in.ua/).
3. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. М.: Наука, 1977. С. 140-161.
4. Даріо Р. Вибране. Пер. з ісп. М. Литвинця. К.: Дніпро, 1968. 108 с.
5. Здір О.Г. Образи смутку і радості. http://olga-zdir.blogspot.com/p/blog-page_23.html.
6. Качуровський І.В. Круг понадземний: світова поезія від VI по XX ст. Переклади. К.: Києво-Могилянська академія, 2007. 526 с.
7. Корпус української мови. <http://korpus.org.ua>.
8. Кочерган М.П. Увага – лексична сполучуваність. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine14-17.pdf>.
9. Кристальська О.В. Хліб і камінь. Луцьк: Надстир'я, 1993. 96 с.
10. Омельченко Л.О. Відтворення образів іспаномовних сонетів XIX-XX століть в українських перекладах: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.16 / Л.О. Омельченко. Київ, 2018. 22 с.
11. Ребрій О.В. Теорія перекладацької творчості у мовному, текстуальному та діяльнісному вимірах: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.16 / Ребрій Олександр Володимирович; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 36 с.
12. Фёдоров А.В. Введение в теорию перевода. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1953. 335 с.
13. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. 248 с.
14. Darío Rubén. Poemas. <http://ciudadseva.com/autor/rubendario/poemas/>.

*Тетяна Мітіна
м. Канів, Україна*

Лексичні, граматичні та стилістичні аспекти перекладу творів Тараса Шевченка, які містяться у фондовій колекції Шевченківського національного заповідника

The article explores the problem of correspondence between Taras Shevchenko's original texts and their translations from the point of view of translation and literature theory, in view of their historical, linguistic and social significance.

Key words: translations, Taras Shevchenko, poet, stylistics, content, Eugene Guillevic, «Testament», «Catherine».

Тарас Шевченко відомий у всьому світі і як художник, і як талановитий поет. Його твори перекладені багатьма мовами світу.

Твори Кобзаря перекладені всіма слов'янськими мовами, а також грузинською, вірменською, казахською, узбецькою, німецькою, англійською, французькою, датською, новогрецькою, іспанською, хінді, японською, в'єтнамською, корейською, румунською, італійською, угорською, малайською, бенгальською та багатьма іншими мовами. У цій статті ми розглянемо переклади творів Тараса Шевченка французькою мовою, які містяться у фондах Шевченківського національного заповідника. Видання французькою мовою, які зберігаються у фондах Шевченківського національного заповідника, раніше досліджені не були, тому ця тема є актуальною.

Тарас Григорович любив французьку мову і був добре обізнаний з французькою культурою. У французькій пресі перші статті про Тараса Шевченка з'явилися у 1847 році в журналі «Незалежний огляд», що видавали П'єр Леру і Жорж Санд. Дещо пізніше, 1868 року в журналі «Des nationalités. Revue ethnographique» знову написали про українського поета Тараса Шевченка. В 1873 році знову з'являються відомості про українського поета у книзі Леруа Больє «Імперія царів та росіяни», яка друкується у журналі «Ревю де Де Монд». Цікавим є факт, що Луї Леже, професор слов'янських мов і літератур, навіть читав про творчість Тараса Шевченка лекції у Колеж де Франс.

Переклади Ежена Гійєвіка стали першими книжковими виданнями творів Тараса Шевченка у Франції. Ще 1964 року в перекладі Гійєвіка та Ежена Лафона було опубліковано повість Тараса Шевченка «Художник» та уривки з його щоденника.

У 1964 році в Парижі в перекладі Ежена Гійєвіка (Eugene Guillevic, 1907-1997 рр.) з'явилася ще й збірка поезій Тараса Шевченка, до якої увійшли 34 твори. У фондах Шевченківського національного заповідника зберігається ця книжка. Передмову про життя і творчість Шевченка написали Максим Рильський і Олександр Дейч. Книга була подарована пошановувачкою Тараса Шевченка зі Швейцарії на ім'я Е. Корпатто 9 липня 1972 року. Ця збірка розпочинається одним з найвідоміших творів Тараса Шевченка «Заповіт». Саме він часто обирався перекладачами для опрацювання і був перекладений 147 мовами світу (було зроблено понад 500 перекладів цієї поезії).

У грудні 1845 року Шевченко гостював на Переяславщині у поміщика- декабриста С.Н Самойлова. Тут він застудившись, захворів на запалення легенів. На той час ця хвороба не лікувалася. 25 грудня на папір лягли рядки «Заповіту».

«Заповіт» за змістом чітко ділиться на три частини (по дві чотири-рядкові строфи), кожна з яких має свою провідну думку. У першій частині автор заповідає поховати його в рідному краї. У другій частині

«Заповіту» Тарас Шевченко спонукає співвітчизників скинути із себе кайдани й боротися за волю. А в заключній частині поет закликає після знищення гнобителів побудувати нову вільну сім'ю. Тарас Шевченко в поезії «Заповіт» висловив палку любов до України, рідної землі, віру в краще майбутнє.

Будь-який порівняльний аналіз, в тому числі перекладознавчий розгляд поетичного тексту, повинен мати чіткі критерії зіставлення оригіналу і перекладу. Для запропонованого дослідження було обрано традиційні для перекладознавства критерії оцінки якості перекладу: категорії адекватності та еквівалентності. Слід зауважити, що поняття адекватності та еквівалентності по-різному інтерпретуються вченими-перекладознавцями. Для даного аналізу за основу взято дефініції, запропоновані В. Комісаровим. Слідом за В. Комісаровим, еквівалентністю ми вважаємо максимально можливу лінгвістичну близькість тексту перекладу до тексту оригіналу [2, с. 152]

Початкові рядки вірша побудовані за принципом поетичної градації. У цій поезії Шевченко веде читача від часткового до цілого. У перекладах поетичних творів завжди акцентується увага на втратах і відхиленнях від оригіналу у звуковій організації твору, тобто у схемі римування, звукопису та метриці вірша. Як зазначає Гійєвік, Шевченко часто розриває ритм та розмір. Через те перекладач обрав білий вірш різної кількості складів у стопі, щоб краще відтворити перепади ритму, оскільки Шевченко часто переходить від короткого вірша до довгого і навпаки. «Перекладачеві у «Заповіті», як і в багатьох інших Шевченкових віршах, вдалося відтворити такий такий поширений у Шевченка стилістичний прийом як «анжамбеман» (фр. enjambement), коли поетична думка не закінчується з кінцем рядка, а переноситься у наступний, що створює ефект емоційного напруження» [1, с. 288].

Quand je serai mort, mettez-moi (8 складів)	Як умру, то поховайте (8 складів) Мене на могилі (6)
Dans le tertre qui sert de tombe (7)	Серед степу широкого (8)
Dans mon Ukraine bien-aimé, (7)	На Україні милій
Pour que je voie les champs sans fin (6)	Щоб лани широкополі, (8)
Au milieu de la plaine immense, (8)	І Дніпро, і кручі (6)
Le Dniepr et ses rives abruptes, (7)	Було видно, було чути (8)
Et que je l'entendre mugir. (7)	Як реве ревучий. (6) [7, с. 330]

[5, с. 69]

Перекладач обрав білий вірш різного розміру, у якому рима, зазвичай, відсутня, але може з'являтися оказіонально для того, щоб бути якомога ближче до перепадів ритму, оскільки Шевченко часто

переходить від короткого вірша до довгого. Кожен, хто перекладає поезію, зтикається з різними труднощами. І одна з найскладніших – відтворення ритмомелодики та поетичної інтонації оригіналу. Недоліком перекладів Гійєвіка є певна лексична надлишковість, зайві повтори слів (що і видно у наведеному уривку), що призводить до збільшення кількості рядків і до деконцентрації поетичного змісту. У даному перекладі поезії римування не зовсім точно співпадає з українським варіантом, тобто кількість складів різна. Але сама французька система віршування відрізняється від української. Французька система віршування – силабічна (всі склади крім останнього, сумірні), на відміну від української, тому не можна сказати, що перекладач не дотримується потрібного римування, але чітко і не передає мелодику українського вірша. Слід зазначити, що збірка перекладів Гійєвіка близька духові оригіналу та має доволі високий ступінь стилістичної адекватності.

Зробивши лінгвістичний аналіз твору, можна сказати, що автор досягає адекватності перекладу шляхом правильного підбору відповідних виразів та зворотів, які відображають зміст українських, але не завжди з ними співзвучні за звучанням та кількістю складів. Наприклад, вираз “dans le tertre qui sert de tombe” можна дослівно перекласти «на пагорбі, який і буде могилою», “Dans mon Ukraine bien-aimée” дослівно «у моїй любій Україні», хоча саме такого виразу сам автор не застосовує, а обирає дещо інші звороти. В цілому перекладач майстерно перекладає поезію, не порушуючи зміст авторського твору, тому його переклад є адекватним та правильним.

Лінгвостилістичний підхід передбачає зіставлення першотвору з одним чи кількома перекладами; аналіз відтворення мовних засобів оригіналу в новотворі, зокрема стилістичних елементів образності й наочності, лексичних, граматичних, композиційних особливостей вихідного тексту.

Розглянемо ще один відомий твір Тараса Шевченка «Катерина».

Кохайтесь, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі – чужі люде,
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине [7, с. 92].

aimez, filles aux sourcils noirs ,
mais pas les hommes d'armes,
car les soldats – ces etrangeres
Feront couleur vos larmes.
Le soldat aime en badinant,
Badinant s'en ira,
Retournera en son pays,
La fille en perira [4, с. 7].

З наведеного прикладу видно, що фонетично яскраві експресивності Шевченковій поемі «Катерина» надають такі синтаксичні фігури як словесні повтори. У цих конструкціях повторення слів викликає послідовне чергування одних і тих же складів та звуків, концентрує їх у яскраві співзвучності. У поемі «Катерина» Казиміру Шиманському при перекладі поеми вдалося досягти чергування повторюваного акцентованого асонансу з явищами консонактивації. Перекладаючи той чи інший художній твір, перекладач повинен не лише точно передати зміст оригіналу, тобто вихідного твору, але і відчуті специфіку його мови, культурні особливості, духовну та жанрову своєрідність. Дослідивши поему «Катерина», можна зробити висновок, що Шиманському вдалося точно передати зміст вірша, шляхом контекстуальних заміни, вдало підібраних синонімів, не порушуючи культурних традицій та жанру твору. За перекладу Шиманського вірш не втратив своєї милозвучності та своєрідного колориту, що має неабияке значення при перекладі твору з однієї мови на іншу.

«Заповіт» Анрі Абріля вважається найвдалішим перекладом «Заповіту» Тараса Шевченка французькою мовою. Індивідуальний стиль цього перекладача підходить до стилю Шевченка і дуже влучно передає не лише зміст поезії, а й ритм та звучання, що дуже важливо і вдається досягти не кожному перекладачеві. Переклад Абріля відтворює регулярність і структуру Шевченкових віршів.

Перекласти – означає знайти якомога ближчий до оригіналу еквівалент. Треба якомога менше втрачати, але існує фатальна неможливість зберегти усе. У перекладі Абріля немає зайвих повторів слів, а відтак дотримано принципу еквілінеарності.

Quand je mourrai, enterrez-moi	Як умру, то поховайте
Au milieu de nos plaines,	Мене на могилі
Sur un tertre au milieu des steppes	Серед степу широкого
De ma si douce Ukraine,	На Україні милій
Pour que je voie les champs immenses,	Щоб лани широкополі,
Les rives escarpees,	І Дніпро, і кручі
Que je puisse entendre le Dniepr	Було видно, було чути
Mugir a mon cote [6, с. 69].	Як реве ревучий [7, с. 330].

Ежен Гійєвік перекладає «як умру» як *quand je serai mort* (більшою кількістю слів), дослівно «коли я буду мертвим», у той час як Анрі Абріль використовує просту форму майбутнього часу *quand je mourrai*, уникаючи зайвої кількості складів та більш наближається до ритму оригіналу.

Література

1. Шевченко в сучасному світі: монографія. За ред. І.П. Бондаренко, Л.В. Коломієць. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 463 с.
2. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М.: Междунар. отношения, 1980. 167 с.
3. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства: Підручник. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
4. Poeme de Tarass Chevtchenko. Traduit de l'ukrainien par С. Szymanski. Катерина: Поема. Пер. К. Шиманського; ред. К.Ю. Квітницька-Рижова. Київ: Дніпро, 1973. 64 с.
5. Taras Chevtchenko. Poetes d'aujourd'hui. [Pierre Seghers; Presente par Guillevic; preface de M. Rilsky et A. Deitch]. Paris, 1964. 180 p.
6. Т. Шевченко. «Заповіт» мовами народів світу. Тарас Шевченко. Упоряд. Б.В.Хоменко. Київ: Наукова думка, 1989. 248 с.
7. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: у 12 т. Редкол: М.Г. Жулинський (голова) та ін. Т. 1: Поезія 1837-1847. Київ: Наукова думка, 2003. 784 с.

Владимир Овсянников, Даниил Духмин
г. Запорожье, Украина

Стилистический выбор переводчика

The article considers the stylistic choice that takes the translator either to the stylistic norms of the original or those of the receptor. This choice is worthwhile taking into a wider framework of the dichotomy of the rhetoric of clearness and the rhetoric of ambivalence. Though universal in displaying clear and obscure word sequences in the natural flow of speech, the rhetoric of clearness is sometimes mistakenly associated with verbal excellence and the rhetoric of ambivalence – with verbal carelessness. The relationship between them is much more complex and has a great deal to do with the modern idiosyncrasies of communication.

Key words: clearness, rhetoric, the principle of economy, ambivalence, translation, narrative, background knowledge, implication, discourse, ideologeme.

Цель статьи – представить риторiku ясности и риторiku амбивалентности как дихотомию, определяющую особенность человеческой коммуникации.

Введение

Требование ясности к тексту всегда присутствовало в риторике в качестве ответа на понятное желание реципиента быстро и однозначно понять информацию, заложенную в тексте. Присутствие в тексте противоположного качества – амбивалентности – является, с позиций риторики, нежелательным. Вместе с тем, во многих коммуникативных